

EFICIENTIZAREA PROCESULUI DE PREDARE-ÎNVĂȚARE A ISTORIEI PRIN INTERMEDIUL OPERELOR LITERARE: SUGESTII APLICATIVE

Maia DOBZEU,

*profesor de istorie, grad didactic superior,
IPLT „Al. I. Cuza”, Chișinău, Republica Moldova,
maia_dobzeu@mail.ru;*

Tatiana ȚIGANU,

*profesor de istorie, grad didactic întâi,
IPLT „Al. I. Cuza”, Chișinău, Republica Moldova,
58608185@rambler.ru*

Summary

The tendency of learning by discovery, of active learning, the orientation towards the formation of critical thinking skills is emphasized more and more in the last period. The achievement of these objectives in the field of discipline The history of Romanians and Universal is accompanied by the examination of a wide range of information made available to teachers and students from historical sources. In this variety of sources, literary works plays a special role. Although, the literary works do not fully reflect the historical reality, they have a special role in teaching history by the fact that: incorporate the features of a historical period; artistically characterize certain historical processes and phenomena; describe historical personalities and events in which they were involved; stimulate the student's imagination; diversify the teaching and learning of History; ensure the interdisciplinarity between history and literature. Therefore, in approaching literary works of historical character, the teacher can use at the history lessons a number of works that will make his teaching more interesting, more motivating.

Keywords: *literary works, efficiency, History lesson, learning tasks.*

În ultima perioadă tot mai mult se accentuează tendința învățării prin descoperire, a învățării active, orientarea spre formarea deprinderilor de gândire critică. Realizarea acestor obiective în domeniul disciplinei Istoria românilor și universală este însoțită de examinarea unei game largi de informații puse la dispoziția profesorilor și elevilor de sursele istorice. În această varietate de surse un rol aparte revine operelor literare. Deși

operele literare nu reflectă în totalitate realizarea istorică, ele au un rol aparte în predarea istoriei prin faptul că:

- încorporează caracteristicile unei perioade istorice;
- caracterizează artistic anumite procese și fenomene istorice;
- descriu personalități istorice și evenimente în care au fost implicate acestea;
- stimulează dezvoltarea imaginației elevilor;
- diversifică procesul de predare-învățare a istoriei;
- asigură interdisciplinaritatea dintre istorie și literatură;

Letopisețele, povestirile, nuvelele, poemele, romanele cu caracter istoric pot servi drept surse de informație dar ele trebuie prezentate de profesor în context cu subiectul istoric. Elevii trebuie să li se explice că acestea conțin pe lângă informații istorice și multe elemente de ficțiune.

Înainte de a propune elevilor un text literar cu caracter istoric, profesorul îi va orienta să se documenteze din surse istorice veridice, va analiza împreună cu discipolii contextul obiectiv al subiectului evocat în opera literară, va formula întrebări pentru a stabili tangența dintre realitatea istorică și cea evocată în operă.

Atent, în abordarea operelor literare cu caracter istoric, profesorul poate utiliza la orele de istorie un șir de lucrări care-i vor face predarea mai interesantă, mai motivantă. În continuare venim cu unele sugestii aplicative.

✓ **Clasa a V-a**

✓ Tema: *Războaiele daco-romane*

✓ Sarcini de lucru:

- Cine era Decebal?
- Stabilește evenimentul la care face referire sursa.
- Cum îi motivează Decebal pe geto-daci înainte de război?
- Identifică o caracteristică a religiei geto-dacilor.
- Numește zeul suprem al geto-dacilor.

Fragment din poezia „*Decebal către popor*”¹

de George Coșbuc:

„Ei sunt romani! Și ce mai sunt?

Nu ei, ci de-ar veni Cel-sfânt,

Zamolxe, c-un întreg popor

De zei, i-am întreba: ce vor?

Și nu le-am da nici lor pământ

Căci ei au cerul lor!

Și-acum, bărbați, un fier și-un scut!

E rău destul că ne-am născut:

Dar cui i-e frică de război

E liber de-a pleca napoi,

Iar cine-i vânzător vândut

Să iasă dintre noi!

Eu nu mai am nimic de spus!

Voi brațele jurând le-ați pus

Pe scut! Puterea este-n voi

Și-n zei! Dar vă gândiți, eroi,

Că zeii sunt departe, sus,

Dușmanii lângă noi!”

✓ **Clasa: a V-a**

✓ Tema: *Civilizația miceniană*

✓ Sarcini de lucru:

- Recunoaște legenda și relatează finalul acesteia;
- Subliniază în text localitățile menționate de autor (orașele, insulele, palatele etc.) și localizează-le pe hartă;
- Unește cu săgeți numele din coloana A și personajele corespunzătoare din coloana B

Coloana A

Tezeu

Minos

Poseidon

Minotaur

Egeu

Coloana B

Regele polisului Atenei

Zeul grec al mărilor

Regele insulei Creta

Erou atenian

Monstrul cu cap de taur

¹ George Coșbuc. *Decebal către popor*, https://www.versuri.ro/versuri/george-cosbuc-decebal-catre-popor-_1317.html, data ultimului acces 13.04.2020.

Fragment din opera „*Legendele Olimpului. Eroii*”,
vol. II, de Alexandru Mitru²

Plecarea în insula Creta

– „Ce s-a-ntâmplat?... De ce-i atâta tristețe în oraș ? l-a întrebat Tezeu pe tatăl adoptiv, Egeu.

Și regale...i-a povestit că mai de mult venise la Atena fiul regelui Minos de la Creta – ca să ia parte la niște concursuri. Și la concursurile acelea, fiul lui Minos, luptând strașnic, i-a biruit pe toți flăcăii care s-au întrecut cu el la jocurile din Atena.

– Atunci, beat de succes, fiul regelui Minos a jurat tare către prieteni că este gata să doboare și taurul din Maraton. Taurul alb al lui Poseidon, răpus acum de tine! a spus bătrânul rege lui Tezeu. Numai că planul său, făcut cu ușurință, a dat îndată greș...

– Taurul l-a ucis, pesemne ?

– Da. L-a ucis...

– Minos, regele din Creta, auzind vestea, a venit cu arme. Ne-a asediat și ne-a lovit, zicând că noi sântem de vină... În acest fel am fost înfrânți... și, drept tribut plătim cu jale, în fiecare an, lui Minos, șapte băieți și șapte fete...

– Ce face el cu acești tineri ?

– Vai nouă! a grăit Egeu. Pe toți îi vâă-n labirint, un palat mare de la Cnosos, cu zeci, sute de coridoare, de unde nu mai pot ieși... Acolo îi sfâșie-o fiară... O fiară zisă Minotaur, ce-i de la brâu în jos ca omul, iar de la brâu în sus e taur...”

✓ **Clasa: a VI-a**

✓ Tema: *Țara Românească în a doua jumătate a secolului XIV - începutul secolului XV*

✓ Sarcini de lucru:

- Care sunt anii de domnie a lui Mircea cel Bătrân?

² Alexandru Mitru. *Legendele Olimpului. Eroii*, vol. II.
https://kupdf.net/download/alexandru-mitru-legendele-olimpului-vol-2_59f4599de2b6f58e1fecfbac_pdf, data ultimului acces 13.04.2020.

- Enumeră trei evenimente istorice în care a fost implicat Mircea cel Bătrân.
- De ce fantoma lui Mircea apare la Cozia?
- Găsește în textul poeziei pasaje ce confirmă măreția personalității lui Mircea cel Bătrân.

Fragment din poezia „*Umbra lui Mircea, La Cozia*”

de Grigore Alexandrescu³

„...Oltule, care-ai fost martur vitejiilor trecute,
Și puternici legioane p-a ta margine-ai privit,
Virtuți mari, fapte cumplite îți sunt ție cunoscute,
Cine oar’ poate să fie omul care te-a-ngrozit?
Este el, cum îl arată sabia lui și armura,
Cavaler de ai credinței, sau al Tibrului stăpîn,
Traian, cinste a Romei ce se luptă cu natura,
Uriaș e al Daciei, sau e Mircea cel Bătrân?
Mircea! îmi răspunde dealul; Mircea! Oltul repetează.
Acest sunet, acest nume valurile-l primesc,
Unul altuia îl spune; Dunărea se-nștiințează,
Ș-ale ei spumate unde către mare îl pornesc.”

- ✓ **Clasa a VI-a**
- ✓ Tema: *Orașele medievale. Dezvoltarea meșteșugurilor și a comerțului*
- ✓ Sarcini de lucru:
 - Explică termenul *breslă*.
 - Enumeră trei caracteristici ale breslei.
 - Care din caracteristicile enumerate se regăsesc în fragmentele de mai sus?
 - Prezintă, cu ajutorul textelor de mai sus, modalitatea de trecere de la calfă la meșter.
 - Demonstrează, cu ajutorul cunoștințelor acumulate anterior, ce semnifică pentru Ignatie Hubăr „*tăietura de maestru*”.

³ Grigore Alexandrescu. *Umbra lui Mircea (la Cozia)*, <http://poetii-nostri.ro/grigore-alexandrescu-umbra-lui-mircea-la-cozia-poezie-id-27687>(accesat 14.04.2020).

Fragment din opera „*Mara*”
de Ioan Slavici⁴

„Nu poate, așa zicea rânduiala breslelor, să intre în rândul stăpânilor decât acela care, pe lângă toate celelalte, a mai făcut și doi ani de călătorie. Așa e bine! Numai încetul cu încetul, sub bună pază, prin multe ispitiri, numai după ce s-a lovit cu capul de toate zidurile și a dat destule dovezi că e destoinic de a se povățui însuși pe sine, are s-ajungă omul stăpân de capul său și povățuitor pentru alții. O știa și Hubăr aceasta și ținea ca feciorul lui să treacă și el prin toate ispitirile... Duminică după sfânta Liturghie sau adunat la casa starostelui unsprezece dintre oamenii de încredere ai breslei. Lucru nemaipomenit: nu lipseau decât trei dintre paisprezece, iar unul din aceștia era Hubăr el însuși.

După ce se așezară cu toții împregiurul mesei, Bocioacă, om al buneii rânduiei, se ridică în picioare și puse cartea de călătorie a lui Ignatie Hubăr în mijlocul mesei.

– Veți fi știind, zice el sărbătorește, de ce ne-am adunat astăzi, și nu mă îndoiesc că puțin o să stăm de stat. Eu însă, după cum o cere rânduiala, vă fac împărțășire că unul dintre fruntașii breslei noastre, măcelarul Anton Hubăr, cere să hotărâm ziua pentru ca feciorul său Ignatie să facă tăietura de maestru...”

✓ **Clasa a VI-a**

- ✓ Tema: *Consolidarea Țării Moldovei în timpul domniei lui Ștefan cel Mare; Rolul lui Ștefan cel Mare și Sfânt în istoria românilor*

Figura și perioada lui Ștefan au fost o puternică sursă de inspirație pentru scriitorii români. Iată o listă neexhaustivă de asemenea creații:

Alexandru Vlahuță, *Din trecutul nostru*;
Barbu Ștefănescu Delavrancea, *Apus de soare*;
Dimitrie Bolintineanu, *Aprodul Purice*;
Dimitrie Bolintineanu, *Muma lui Ștefan cel Mare*;
Dimitrie Bolintineanu, *Visul lui Ștefan cel Mare*;
Gheorghe Asachi, *Ștefan cel Mare înaintea Cetății Neamțu*;
Mihai Eminescu, *Scrisoarea a III-a*;
Mihail Sadoveanu, *Frații Jderi*;

⁴ Ioan Slavici. *Mara*. București: Editura: VOX, 2006, pp.115, 136.

Poezie populară culeasă de Vasile Alecsandri, Movila lui Burcel;
Poezie populară culeasă de Vasile Alecsandri, Ștefan, Ștefan, domn cel mare;
Ștefan Octavian Iosif, Cântec despre preafericita izbândă de la Podul Înalt;
Vasile Alecsandri, Dumbrava roșie;
Vasile Alecsandri, Imn lui Ștefan cel Mare.

- ✓ **Clasa a VI-a**
- ✓ Tema: *Geneza societății moderne în Europa Occidentală până la mijlocul secolului al XVIII-lea. Franța între medieval și modern*
- ✓ Sarcini de lucru:
 - Caracterizează printr-un enunț cu caracter istoric relațiile dintre monarhie și biserică franceză la sfârșitul secolului al XVI – începutul secolului a XVII-lea.
 - Explică sintagma subliniată în sursă.
 - De ce cardinalul Richelieu avea nevoie de gardă personală?

Fragment din opera „*Cei trei mușchetari*”⁵

de Alexandres Dumas-tatăl

Capitolul II: *Anticamera domnului de Treville*

„Cât despre cardinal (Cardinalul Richelieu), nu rămăsese nici el, în privința aceasta, mai prejos decât regele. Când văzuse ce minunați aleși înconjurau pe Ludovic al XIII-lea, acest al doilea, sau mai curând acest întâi rege al Franței, a vrut și el să-și aibă garda lui. Și-a avut și el deci mușchetarii, după cum Ludovic al XIII-lea și-i avea pe ai lui; în văzul lumii, aceste două puteri rivale își alegeau, pentru folosința lor, pe cei mai vestiți mânduitori ai spadei din toate colțurile Franței și chiar din țările străine. De multe ori seara, la obișnuita partidă de șah, Richelieu și Ludovic al XIII-lea se ciorovăiau (ceartă ușoară) în privința faimei slujitorilor lor. Fiecare lăuda ținuta și vitejia oamenilor săi și în vreme ce ponegreau fățiș duelul și încăierările, pe ascuns îi asmuțeau ca să se bată...”

⁵ Alexandre Dumas - tatăl. *Cei trei mușchetari*, https://www.academia.edu/27638546/Cei_trei_mu%C5%9Fchetari; data ultimului acces 13.04.2020.

✓ **Clasa a VII-a**

✓ Tema: *Civilizația industrială în prima jumătate a secolului al XIX-lea*

✓ Sarcini de lucru:

- Stabilește fenomenul/procesul descris în sursă.
- Care formă a revoluției industriale (demografică, agrară, energetică, a transporturilor, managerială) i-au permis lui Fogg să câștige pariul?
- Enumeră caracteristicile revoluției transporturilor.
- Prezintă pe harta de contur traseul personajului Phileas Fogg.

Fragment din opera „*Ocolul pământului în 80 de zile*”⁶

de Jules Verne

Capitolul III:

O conversație care ar putea avea consecințe grave pentru Phileas Fogg
 „Discuția încetă în timpul partidei (de whist), dar imediat Andrew Stuart a reluat spunând:

- Cum așa? S-a micșorat pământul?
- Fără îndoială, răspuse Gauthier Ralph. Mr. Fogg are dreptate, pentru că astăzi îl parcurgem de două ori mai repede decât acum o sută de ani. Și cercetările vor merge mai repede.
- ...
- Trebuie să mărturisesc, domnule Ralph, că ați fost amuzant când ați spus că pământul s-a micșorat. Acum îl înconjurăm în trei luni.
- Doar în 80 de zile, zise Phileas Fogg
- Într-adevăr, domnilor, adăugă John Sullivan, în 80 de zile de când Great-Indian peninsular railway face legătura între Rothl și Allahabad. Iată calculul din Morning Chronicle:

De la Londra la Suez prin Mont-Cenis și Brindisia,

cu trenul și cu vaporul 7 zile

De la Suez la Bombay, cu vaporul 13 zile

De la Bombay la Calcutta, cu trenul..... 3 zile

De la Calcutta la Hong-Kong (China), cu vaporul 13 zile

⁶ Jules Verne. *Ocolul pământului în 80 de zile*.

https://books.google.md/books?id=WijXAgAAQBAJ&pg=PA2&lpq=PA2&dq=ocolul+p%C4%83m%C3%A2ntului+80+de+zile+pdf&source=bl&ots=VcuTV68cJV&sig=ACfU3U1_xy2NcAVm7lKV2xFehDmNaNuTRA&hl=ru&sa=X&ved=2ahUKEwiZytfA8OT0AhXcxMQBHakBAoY4ChDoATACegQICxA0#v=onepage&q&f=false; (accesat 13.04.2020).

De la Hong-Kong la Yokohama (Japonia), cu vaporul	6 zile
De la Yokohama la San Francisco, cu vaporul	22 zile
De la San Francisco la New York, cu trenul	7 zile
De la New York la Londra, cu vaporul și cu trenul	9 zile
Total	80 zile”

✓ **Clasa a VIII-a**

✓ Tema: *Unirea Principatelor Române*

✓ Sarcini de lucru:

- Definește termenul: *adunare ad-hoc*;
- Enumeră categoriile sociale participante la Adunarea ad-hoc din Moldova;
- Identifică cauzele Unirii Principatelor, invocate de autorul sursei;
- Demonstrează pe hartă granița naturală dintre Moldova și Valahia menționată în sursă.
- Numește faptul istoric la care face referire secvența subliniată în sursă;

Fragment din opera „*Moș Ion Roată și Unirea*”⁷

de Ion Creangă

„La 1857, pe când se fierbea Unirea în Iași, boierii moldoveni liberali ... au găsit cu cale să cheme la Adunare și câțiva țărani frunțași, câte unul din fiecare județ, spre a lua și ei parte la facerea acestui măreț și nobil act național. ...

– Oameni buni, știți pentru ce sunteți chemați aici, între noi? zise boierul cu blândeță.

– ...

– Apoi, iaca ce, oameni buni: de sute de ani, două țări surori, creștine și megieșe, Moldova noastră și Valahia sau Țara Muntenească, de care poate-ți fi auzit vorbindu-se, se sfâșie și se mănâncă între dânsule, spre cumplita urgie și pieire a neamului românesc. Țări surori și creștine, am zis, oameni buni; căci, precum ne închinăm noi, moldovenii, așa se închină și frații noștri

⁷ Ion Creangă. *Moș Ion Roată și Unirea*, https://ro.wikisource.org/wiki/Mo%C8%99_Ion_Roat%C4%83_%C8%99i_Unirea, data ultimului acces 13.04.2020.

din Valahia. Statura, vorba, hrana, îmbrăcămintea și toate obiceiurile câte le avem noi le au întocmai și frații noștri munteni. Țări megieșe, am zis, oameni buni; căci numai pârlăușul Milcov, ce trece pe la Focșani, le desparte. "Să-l secăm dar dintr-o sorbire" și să facem sfânta Unire, adică înfrățirea dorită de strămoșii noștri, pe care ei n-au putut s-o facă în împrejurările grele de pe atunci..."

- ✓ **Clasa: a IX-a**
- ✓ Tema: *Evoluția social-economică a statului român în perioada interbelică*
- ✓ Sarcini de lucru:
 - Enumeră minoritățile naționale menționate în text.
 - Caracterizează, în baza textului, relațiile dintre minoritățile naționale din Transilvania.
 - Explică caracterul relațiilor dintre români și maghiari.
 - Desenează planul mahalalei satului Șiria descrisă de Ioan Slavici.

Fragment din povestirea
„Drumul în care am umblat - Lumea de atunci”
 de Ioan Slavici⁸

„Eram deci purtat de ici până colo și în curând am ajuns să umblu de capul meu când nu eram purtat.

Pretutindenii pe unde mă duceam, oamenii mă îmbrățișau cu dragoste, încât minune nu-i dacă m-am pătruns în curând de gândul că lumea e alcătuită din oameni care mă iubesc și pe care am deci să-i iubesc și eu.

Abia acum, la zile de bătrânețe îmi dau seama că această dragoste obștească se mărginea la români. Orișicâtă silință mi-ași da, nu reușesc să-mi aduc aminte vreun praznic, vreo ospete ori vreo petrecere de orișice fel la care luau parte și unii dintre cei ce nu erai români.

Nu trăiau românii împreună, ci alătura cu ceilalți, ce-i drept în bună pace, dar nu împreună.

Nu tot așa și eu, deși mama stăruia cu multă hotărâre în gândul că cu străinii din același blid să nu mănânci. Casele părinților mei se aflau adecă

⁸ Ioan Slavici. *Drumul în care am umblat - Lumea de atunci*, http://www.ioanslavici.eu/opere/lumea_prin_care_am_trecut/capitolul_04.html#.XpXYicgzblU, data accesării 14.04.2020.

în drumul Ardealului, la colțul unei uliți ce cobora spre imașul sau bătătura de la marginea dinspre câmp a satului.

Peste drum de noi stătea feldșerul Moldovanyi, un armean căsătorit cu sora medicului Cordina, care era italian și avea doi băieți cam de vârsta mea. La dreapta feldșerului, sus pe deal, se aflau casele încăpătoare ale grofiței Konigseg, care era măritată după secuiul Bartha și avea doi băieți și două fete. Dincolo locuia post-maistorul Valerian, un ceh, care avea doi băieți și-o fată. La stânga feldșerului locuia un oarecare Koinok, maghiar, al cărui băiet îmi era un fel de mentor într-ale ștregăriei, iar vecin cu Koinok era Voinovici, un turtelar sârb. La cellalt colț se afla primăria maghiară și notarul Lobel, în urmă Kunfy, avea o casă plină de copii, toți evrei, ca părinții lor. În dosul caselor noastre ne era vecin Zorad, un slovac, iar în fundul grădinii, pe ulița ce cobora spre bătătură ne erau vecini Pârvu și Bucălan, iar mai departe se afla partea șvăbească a satului.

Aceasta era partea cea mai apropiată a lumii în care mi-am trăit primii ani de copilărie.

Mai târziu umblam la școala românească.

Când ne întorceam de la școală, noi, băieții din acea parte a satului, treceam prin fața școlii nemțești la care umblau și ungurii; și dacă se întâmpla să-i întâlnim pe cei de acolo, ei ne ziceau: "*Rumun munca fun!*", iar noi strigam: "*Ungur bungur!*" și "*Neamț cotofleant!*", ba mai aruncam și cu petri unii într-alții.

După ce soseam însă acasă, ceilalți îți căutau de drum și se duceau mai departe, iară eu rămâneam singur în mijlocul aceloră cu care-mi petrecusem mai înainte luminoasele zile".

✓ **Clasa a IX-a**

✓ Tema: *Al doilea Război Mondial. Crime împotriva umanității*

✓ Sarcini de lucru:

- Scrie un alt termen/expresie pentru sintagma „*legile antievreiești*”, adecvat pentru contextul sursei. Explică răspunsul.
- Explică noțiunea subliniată în sursă.
- Determină statutul Olandei la începutul celui de-al Doilea Război Mondial;

- Caracterizează, printr-un enunț istoric, politica Germanie naziste aplicată pe teritoriile aflate sub ocupație.
- Exprimă-ți atitudinea față de legile antievreiești descrise în sursă.
- Ce fenomen/tratament este descris în sursă? Numiți un obiectiv a Organizației Națiunilor Unite, care ar avea drept lupta cu acest fenomen/tratament.

Fragment din opera

*„Jurnalul Annei Frank: 12 iunie 1942 - 1 august 1944”*⁹

trad. de Gheorghe Nicolaescu

„Începând din mai 1940, s-a terminat cu vremurile bune: mai întâi războiul, apoi capitularea (Olandei), intrarea nemților, când pentru noi, evreii, au început nenorocirile. Legile antievreiești au venit una după alta și libertatea ni s-a restrâns foarte tare. Evreii trebuiau să poarte o stea galbenă; evreii trebuie să-și predea bicicleta; evreii n-au voie să meargă cu tramvaiul; evreii n-au voie să circule cu nici o mașină, nici măcar cu una particulară; evreii nu-și pot face cumpărăturile decât între orele 15.00 și 17.00; evreii nu pot merge decât la un frizer evreu; evreii n-au voie să iasă pe stradă între orele 20.00 și 6.00; evreii n-au voie să frecventeze teatrele, cinematografele și alte locuri de divertisment; evreii n-au voie să meargă la piscină și nici pe terenurile de tenis, de hochei ori pe alte terenuri de sport; evreii nu au voie să practice canotajul; evreii n-au voie să practice nici un sport în spațiul public; după ora opt seara, evreii nu mai au voie să stea în propria grădină și nici la cunoștințe de-ale lor; evreii n-au voie să meargă acasă la creștini; evreii trebuie să meargă la școli evreiești; și așa mai departe. Așa ne-am dus traiul de pe o zi pe alta, fiindu-ne interzis să facem ba una, ba alta. Jacques îmi spune mereu: „Nu mai îndrăznesc să fac nimic, căci mi-e teamă să nu fie interzis.”

⁹ *Jurnalul Annei Frank: 12 iunie 1942 - 1 august 1944*. Anna Frank; trad.: Gheorghe Nicolaescu. București: Humanitas, 2011, p. 20.